

СФЕРА

ГОДИНА I БРОЙ I
СФЕРА ИК © 2008
<http://sfera.zonebg.com>
e-mail: sfera@mail.com

БЮЛЕТЕН

СТАНОВИЩЕ ОТНОСНО ПРОЕКТА НА ЗАКОН ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО /внесен в НС от г-жа Чилова и група народни представители/

Екипът на Асоциация СФЕРА, анализирайки международноправните актове по които Република България е страна, Конституцията, заварената нормативна уредба в сферата на културното наследство (отпреди 1991 г.) и развитието и през последните 17 години, както и вземайки предвид всички проекти за устройствен закон в тази сфера и сериозните, и съдържателни становища относно тези проекти, счита за наложително да заяви следното свое становище относно Проекта на Закон за културното наследство.

Последният проект за устройствен закон (внесен в НС от г-жа Чилова) за културното наследство е разработен "на тъмно" от тесен кръг специалисти (макар че са търсени идеи от много такива), без да се опира на стратегия и ясна политика в областта на културното наследство.

До момента в Република България (РБ) все още не е разработена и приета стратегия за опазване и развитие на културното наследство. За съжаление няма и индикации за политически консенсус относно императивите на бъдещата реформа в тази сфера.

Предприетите плахи стъпки целящи нещо да се реформира не се опират на ясна визия за бъдещето на културното наследство.

С приемането на Закона за закрила и развитие на културата бяха очертани основните принципи на националната културна политика, но за съжаление в тях не бе заложена реформа на системата работеща (неработеща) в областта на културното наследство.

Поради извънредната обстановка в тази сфера в Закона за паметниците на културата и музеите (датиращ от 1969 г.) на няколко пъти бяха извършени изменения и допълнения. За съжаление те бяха твърде оскъдни и непоследователни, тъй като тези от 1995 г. бяха в посока на либерализация на режима, а тези от 2005 г. в посока не неговата консервация и връщането на неработещия държавния монопол.

Понастоящем, вече има няколко разработки на стратегии и проектозаконали за културното наследство, осъществени в средите на неправителствения сектор (Асоциация АРХЕА, Е.Сачев, Фондация ТРАКИЯ и др.), които са реформаторски, но за съжаление остават извън приложното поле на тези които би следвало да планират и осъществяват реформата в културното наследство.

Досега всички проекти на устройствен закон внесени в НС (включително и този на г-жа Чилова) са дело на консерваторите в тази сфера, които всячески се стремят реформата да не се състои и в крайна сметка да прокарат чрез някаква нейна имитация отново вече остарелите си разбирания за устройството на тази сфера. Те всячески се стремят да установят и легитимират наново държавния монопол в чиито води те се чувстват най-комфортно.

Консерваторите затворени в тесния кръг на личното си просъществуване в условията на заварената система не желаят да се развиват и стопират на всички нива развитието на системата. Тези хора не искат и да чуят за развитие, за нови форми на финансиране и мениджмънт, за нови технологии, за автоматизирани информационни системи, за съвременни форми на мониторинг и контрол, а идеите за обществен контрол ги хвърлят в ужас.

Консерваторите всячески задържат промените в тази сфера, дори с цената на zlepоставяне на страната ни пред ЕС (което се случи поради забавената синхронизация на режимите по вноса и износа и движението на културни ценности).

Вече не е тайна за Европейските експерти, че в основата на проектите на консерваторите не стои визията за реформа в тази сфера, а по-скоро опит за подминаване на същата и запазването на статуквото чрез налагането на нелегитимния и неработещ държавен монопол.

Консерваторите аргументират това с лозунга за “борба срещу иманярството” и се надяват държавата и еврофондовете да наляят пари в продънената нереформирана система.

Консерваторите всъщност не са толкова много, но са заели възлови места в системата на културното наследство, предават си ги щафетно и успяват години наред да потискат опитите за реформирането на системата отвътре. Те държат множеството специалисти работещи в системата в “поза партер” с аргумента - “няма пари” без да правят каквото и да е такива някога да има, чрез реформи в организацията и мениджмънта на системата. Консерваторите всячески възпрепятсват инициативите на реформаторите в системата и правят всичко възможно да ги обявят за “черни овце” обвинявайки ги във всевъзможни грехове.

В същото време състоянието на самата система на културното наследство е под всякаква критика. Напоследък в общественото пространство започват да излизат все повече данни за злоупотреби не само при археологически разкопки, но и в музейните фондове...

Аргументите на консерваторите “няма пари” и “иманярството” отдавна вече се изтъркаха от медийна злоупотреба и все повече журналисти се вслушват в аргументите на реформаторите и започват да търсят причините за извънредното положение извън полето на консервативните клишета.

Ние се надяваме скоро на всички да стане ясно, че реформата с сферата на културното наследство е единствения шанс за осигуряване на неговото опазване и устойчиво развитие в новата общественоикономическа среда и в условията на Европейска интеграция и Световна глобализация.

Най-големия проблем в сферата на културното ни наследство не е нито “липсата на пари” нито “иманярството”, а липсата на реформа в тази сфера. Последната несъмнено трябва да бъде насочена, не само към опазването на културното наследство, а и към неговото развитие и посрещането на социокултурните потребности на обществото.

На преден план в бъдещата реформа излизат реформирането на самата система по опазването с оглед на устойчивото развитие на културното наследство,

реформирането на институциите, на управлението, на финансирането, на мониторинга и на контрола. В новите условия, включително и промените, които постепенно ни налага ЕС, трябва да се премине към нов тип управление и финансиране.

Институциите следва да се реформират съобразно новата роля на държавата, като регулатор и да посрещнат предизвикателствата от навлизането на нови играчи в тази сфера, поради новите обществени отношения и свободния пазар.

Неминуемо трябва да се предвиди място и за неправителствения сектор, не само в дейностите по опазването и развитието на културното наследство, но и в така нужните механизми за обществен контрол.

За да проработят новите форми на финансиране, те трябва да вървят ръка за ръка с промяната на мениджмънта на системата и либерализацията на режима. Неотложно необходимо в новите условия е прилагането на съвременни мерки и нови технологии за издирване, опазване и популяризиране на културното наследство, както и формирането на единна автоматизирана информационна система, базирана на съвременни механизми за мониторинг и контрол.

Допускането на бизнеса и неправителствените организации в сферата на културното наследство, от една страна би решил до голяма степен проблема с финансирането, а от друга - това би положило основите на желаната стабилност и изтласкването на нелегитимните играчи от тази сфера.

Няма държавен монопол по света, който да се е справил с проблемите с финансирането и нелегитимните играчи в разрастващия се черен сектор (контролиран от мафията).

Тези проблеми са доказано решими само в условията на либерален режим, тъй като заинтересованите легитимни играчи сами осигуряват ресурси и се справят с нелегитимните, а престъпността бързо загубва интерес, поради урегулирания пазар.

Аргумента, че за България е най-добър режима на държавен монопол е безпочвен не само с оглед на неприложимостта на заварения такъв, но и поради това, че не се вписва в световните тенденции на развитие, интеграционните и глобализационните процеси.

Всички тези съществени моменти на реформата отсъстват от проектите на консерваторите, включително и от проекта на г-жа Чилова.

Също така, прави впечатление, че при прокарването на тези проекти консерваторите се крият зад някакви “анонимни професори” и “експерти”, избягват задълбочен обществен дебат и не са готови да седнат с неправителствения сектор на една маса и открито да работят върху императивите на бъдещата реформа.

Това е напълно разбираемо, тъй като във всичките проекти на консерваторите същинската реформа всъщност отсъства. Уреждането на групови интереси с по няколко члена за концесии, аукциони и копия по никакъв начин не може да се определи и разпознае като очакваната реформа.

Все повече музейни специалисти осъзнават неизбежността на наложените вече нови обществени отношения и търсят възможности да променят нещата за да върнат хората в музеите. Благодарение на такива инициативни кадри все още има музеи, които успяват да съхранят потока от посетители. За съжаление тези реформатори са ограничени от остарялата матрица, недостига на средства и липсата на стимули. Това подтиска твърде силно новите идеи още в зародиш.

В същото време макар и при сходни материални условия археолозите напредват с невиджани досега темпове. Последните ракопават мащабно най-вече могилите и некрополите в търсене на античното злато и поредната медийна сензация. Освен

“фадромната” археология, която вече е повсеместна практика, все по-често се среща и “фантомната” (разкопки без разрешение), а “нощната” археология изправи на нокти обществеността.

В съвременни условия механизирани разкопки са научно обосновани само след комплексни геофизични проувания (поне с три метода), при резултати гарантиращи в достатъчна степен сигурността на установените археологически структури и при теренни контролни изследвания по време на самите механизирани разкопки.

Аргументите на “археолозите”, че така спасяват обектите от иманярите се опровергават от честото изоставяне на откритите паметници на произвола на съдбата. Става все по-трудно да се определи сред тънещите в разруха такива паметници кои са дело на “археолози” и кои на “иманяри”.

Всичко това вече е известно на специалистите от СЕ. Последните обаче са били винаги твърде дипломатични понеже не допускат възможността реформата да не се състои.

Моментът за нормален старт на реформата отдавна е отминал. Вече се касае за хващането на “последния влак”. В този критичен момент консерваторите ни сюрпризират не с влак а с “парен локомотив”...

Всъщност макар, че системата бе неререформирана (с допотопна нормативна уредба) обществените отношения претърпяха развитие в лицето на колекционерството след частичната либерализация на режима през 1995 г. Благодарение на колекционерите много археологически и семейни ценности не напуснаха страната по контрабандните канали. Някои колекционери сами осигуриха научна обработка на колекциите си, организираха изложби у нас и в чужбина и се опитаха да положат основите на частното музейно дело.

Тези обществени форми на реформата и плахите опити за навлизане на капитали в сферата на културното наследство не се възприемат от консерваторите. Проектът на г-жа Чилова бе очакваната кулминация в тази посока. Противоконституционните удари на някои негови текстове целят да ударят най-вече средните и дребните колекционери. Всеизвестно е, че големите са се подготвили отдавна за подобни удари под кръста и са се запасили с всевъзможни документи от западните аукциони.

Всъщност консерваторите едва ли си мислят, че исканата от тях национализация и държавен монопол ще се състои, тъй като регламентиращите ги текстове от ПЗКН противоречат на Конституцията на Република България. По скоро се цели отново да бъдат уредени групови интереси, тъй като дори временното действие на този закон ще принуди множество колекционери да избират екстремно между това да бъдат “скрити собственици” или “явни държатели”. В една такава критична обстановка голямата част от съдържанието на колекциите ще потече към западните аукциони.

Всеки колекционер е заплатил придобитите от него ценности или ги е налседил в рода си. Предвижданото национализиране на тези ценности е най-арогантен акт на незачитане на основните права на гражданите (за собственост, наследяване, разпореждане и пр.). Понеже тези права са твърдо закрепени в действащата Конституция дори и да бъде наложен този режим със сигурност ще бъде атакуван в Конституционни съд, а основните му норми не след дълго ще бъдат обявени за противоконституционни.

За съжаление през това мъртво време, като пълноводна река съхраненото от колекционерите културно наследство ще потече извън страната по съществуващите контрабандни канали.

Дано народните представители да осъзнават, че онези които им тикат в лицето

лозунга за “борба с иманярите” прокарват режим, който изобщо не е в състояние да реши проблема с “иманярството”, а напротив ще доведе до неговото задълбочаване. В същото време консерваторите уреждат групови интереси, чиито източници вероятно са зад граница. Всъщност поредният проект на консерваторите не е в състояние да се справи с нито един от съществените проблеми на културното ни наследство.

Трябва обаче да признаем, че консерваторите много умело се възползваха от настъпилата аномия и наследената културна инерция от преди 1991 г. на обществото и медиите. Поради това, за най-голямо съжаление, днес голяма част от хората отъждествяват проблемите на културното наследство с “липса на пари” и “иманярството”. Както вече изяснихме тези проблеми са следствия от липсата на реформа в тази сфера, но обсъждането на това старателно се избягва в медийното пространство.

За радост обаче все повече неправителствени организации и засегнати страни се консолидират не само против проектите на консерваторите, а и в подкрепа на императивите на бъдещата реформа. Така нуждата от последната не може повече да бъде крипа от обществото.

Уважаеми Българи, България днес има нужда от дейни и здравомислещи личности, а не от медийни сензации. България има нужда от силно гражданско общество, което да промени процедурната демокрация в същностна (консолидирана). България днес има нужда от Българи, които да посрещнат предизвикателствата на днешния интегриран и бъдещия глобален свят. България има нужда повече от всякога да съхрани българското и да подсигури бъдещото му развитие.

Само така ще съхраним националната си идентичност и ще посрещнем предизвикателствата на глобализацията. Българите днес имат нужда от повече свобода, а не от нови окови!

Чест прави на множество представители на нашата интелигенция, които са решили да не се предават и да покажат, че сферата на културата и културното наследство е благодатна почва за развитие на гражданското общество у нас.

На всеки разумен човек е ясно, че рестриктивните норми сами по себе си не опазват. Опазват и развиват хората. Те стоят в основата на обществото и културното му наследство, те са и двигателите на бъдещото му развитие.

В съвременния свят формата на собственост не се раглежда като критерий за опазването и развитието на културното наследство. Съвременните тенденции са в посока все повече да се заличава изкуствено създаденото в миналото разделение между културното наследство и съвременна култура. Днес основната цел е културното взаимодействие както между различните култури така и между културата на миналото и бъдещата култура.

Не постигнем ли такова в условията на дигитализация и глобализация е трудно да предвидим бъдещето на културата като такава изобщо.

В контекста на всичко това лозунгите на консерваторите за “държавен монопол” звучат съвсем архаично и феодално.

Чест прави на неправителствения сектор, че успя да намери сили и да разработи своя стратегия за опазване и устойчиво развитие на културното наследство и свои проекти на устройствен закон. Тук трябва да адмираме Асоциация АРХЕА, че дръзна да бъде пионер в тези разработки. Несъмнено тези проекти изискват корекции, но в тях за разлика от тези на консерваторите, наистина виждаме

залегнала реформата в тази сфера и необходимата синхронизация с оглед членството ни в ЕС и участието ни в Европейските интеграционни процеси.

Асоциация СФЕРА подпомага концептуално разработките на Асоциация АРХЕА. Въпреки че ние работим в сферата на глобалните проблеми и процеси, не можахме да останем безучастни към тази така важна за страната ни сфера.

Поради извънредната ситуация, повратния момент и опасността от необратим регрес, освен подкрепата за АРХЕА изготвихме и настоящото становище, не толкова акцентирайки върху многобройните недостатъци на ПЗКН, колкото на нуждата от реформа в тази сфера.

За съжаление нито един от внесените досега в НС проекти на устройствен закон не е бил по своята същност реформаторски. Не прави изключение и този на г-жа Чилова и групата народни представители

Ние сме твърдо за реформата в сферата на културното наследство и не бихме подкрепили каквито и да било имитации на реформа. Крайно време е в тази сфера у нас реформата да се състои. В противен случай културното ни наследство ще продължи да изтича зад пределите на България, а пропорционално с него и ширещата се обществена апатия ще продължим да губим изконните си основи на националната ни идентичност.

Нашата основна цел е съхраняването на Българската нация и бъдещото и развитие в условията на Европейска интеграция и Световна глобализация.

Искрено се надяваме времето на "божествата" в общественото развитие и науката в частност да е вече история. Колкото и да е трагично днешното положение в сферата на културното ни наследство то подлежи на реформа, стабилизация и развитие.

Те трябва да бъдат дело на всички нас.

В крайна сметка всички сме Българи.

Асоциация СФЕРА